

3. Іншаков А. Є. Кольоратив чорний у староукраїнській мові (XI – XIV ст.) // Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – Філологічні студії: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – Вип. 10. – С. 187-191.

4. Іншаков А. Є. Кольоратив жовтий у староукраїнській мові (XI – XIII ст.) // Науковий вісник Криворізького національного університету. – Філологічні студії: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: ТОВ «ЦЕНТР-ПРИНТ», 2012. – Вип. 7. – С. 29-34.

5. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 9 / Редкол.: Ж. В. Колоїз, В. П. Олексенко та ін. – С. 189-195.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

ЕСУМ Етимологічний словник української мови / За ред. О. С. Мельничука: у 7-и тт. – Т. 1 – 7. – К.: Наук. думка, 1982 – 2012.

СУМ Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: В 15-ти тт. – Львів, 1998 – 2011.

ТСУМ Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 540 с.

Фасмер Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – М.: Прогресс, 1964 – 1973. – Т. 1 – 4.

Діана Капітанчук,
студентка 5 курсу
ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка.
Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**
кандидат філологічних наук, доцент.

СЛОВОТВІР ПРИЗВИЩ СІЛ НОВОСЕЛИЦЯ, СТРОКІВ І САВЕРЦІ ПОПІЛЬНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ (МОРФОЛОГІЧНИЙ СПОСІБ)

У статті проаналізовано прізвища сіл Новоселиця, Строків і Саверці Попільнянського району Житомирської області, утворені за допомогою патронімічних формантів -енк-о, -ич, -ович / -евич.

Останнім часом українські науковці зосереджують увагу на дослідженні регіональної антропонімії, виявленні специфічних рис прізвищ окремих територій, що дасть змогу шляхом порівняння матеріалів різних територій зробити узагальнення типологічного та контрастного характеру. На сьогодні обстежено українську антропонімію таких регіонів: Середнього Придніпров'я (С. Бевзенко); Лівобережної України (І. Сухомлин, О. Неділько, В. Шевцова); Закарпаття (П. Чучка); Буковини (Л. Кракалія, Л. Тарновецька); Південно-Східної України (В. Познанська); Бойківщини (Г. Бучко); Середнього Полісся

(І. Козубенко); Верхньої Наддністрянщини (І. Фаріон); Лемківщини (С. Панцьо); Лубенщини (Л. Кравченко); Великого Лугу (І. Ільченко); Дніпровського Припоріжжя (І. Корнієнко) та ін.

У сучасній антропоніміці схилиються до думки про два основні словотвірні способи виникнення прізвищ: семантичний, або лексико-семантичний, та морфологічний, або афіксальний. На думку П. Чучки, лексико-семантичний спосіб творення прізвищ полягає в переосмисленні апелятивів і функціональній зміні власних особових імен, його першочергове завдання – «встановлення тої функції аналізованого слова, яку воно виконувало, поки не стало спадковим антропонімом» [1, с. 357]. Формальний показник, що допомагає відрізнити прізвища морфологічного способу творення від прізвищ семантичного, – специфічні суфікси: а) патронімічні: **-енк-о**, **-ич**, **-ович** / **-евич** (**-євич**); б) патронімічно-посесивні: **-ов** / **-ев** (**-єв**), **-ів**, **-ин** / **-ін** (**-їн**); в) поліфункціональні: **-ук** (**-юк**), **-чук**, **-ський**, **-цький**, **-зький**.

Мета нашої статті – проаналізувати прізвища сіл Новоселиця, Строків, Саверці Попільнянського району Житомирської області, утворені морфологічним способом за допомогою патронімічних суфіксів **-енк-о**, **-ич**, **-ович** / **-евич**; визначити лексичну базу досліджуваних антропонімів.

Прізвища з формантом **-енк-о** становлять найчисельнішу групу досліджуваного антропонімікону – 17,3 %. Із суфіксами **-ич**, **-ович** / **-евич** (**-євич**) зафіксовано всього 3,6 % прізвищ. З-поміж них виокремлюємо:

І. Прізвища відіменного походження:

1) утворені від адаптованих християнських чоловічих і жіночих імен різної структури – повних, усічених, усічено-суфіксальних і суфіксальних варіантів: *Андрієнко* (Н); *Вакуленко* (Н); *Василенко* (Ст); *Гордієнко* (С); *Гриценко* (Ст) < від усічено-суфіксальних варіантів *Гриц*, *Гриць* < *Григорій* (Трійняк, с. 94-95); *Гуренко* (Н) < *Гур* < *Гурій* (Трійняк, с. 97); *Дмитренко* (Н, С); *Захаренко* (Н); *Іваненко* (Ст); *Ігнатенко* (Н); *Карпенко* (С); *Кириленко* (Ст, С); *Клименко* (Ст); *Костюченко* (С); *Костенко* (Ст) < від усіченого варіанта імені *Костянтин* – *Кость*; *Куценко* (Ст), пор. варіанти імені *Микола*: *Коць*, *Коцьо*, *Куцьо* (Трійняк, с. 229); *Луценко* (С); *Левченко* (Н); *Леценко* (Ст) – прізвища з початковим *Лец-* можуть походити від імен *Олександр*, *Олексій*, *Єлисей*, *Леон* (Трійняк, с. 263); *Мартиненко* (Н, Ст); *Микитенко* (Н); *Михальченко* (Н); *Ніколаєнко* (Н, Ст); *Олексієнко* (Ст, С); *Омельченко* (Ст); *Остапенко* (Н); *Петриченко* (Н, Ст); *Прокопенко* (Н, Ст); *Радченко* (Н) < *Радько* < христ. *Радивон* (*Родіон*) або < слов. *Радимир*, *Радислав*, *Радомир*, *Радослав* (Трійняк, с. 313-314); *Тарасенко* (С); *Тодосієнко* (Н) – варіант *Тодосій* < *Феодосій* (*Федосій*) І. Трійняк зафіксував у Житомирській, Луганській і Полтавській областях України (Трійняк, с. 381); *Устименко* (Н); *Федоренко* (С); *Фещенко* (Н); *Філіпченко* (Ст); *Хальченко* (Н) < *Халько* < *Фалалій* (Трійняк, с. 373); *Харченко* (Ст) – прізвища з початковим *Хар-* можуть походити й від *Захар* (Трійняк, с. 399); *Яковенко* (Н); *Яременко* (Ст); *Антосевич* (Н) < *Антось* < *Антон* (Трійняк, с. 37); *Євтімович* (Н) < *Євтім* < *Єфим* (*Юхим*) (Трійняк,

с. 410); *Прокопович* (Н); *Радькович* (Ст); *Свиридович* (Ст); *Франкевич* (Н) < від імені *Франк*, поширеного серед кількох народів Центральної Європи, або < від антропоніма *Франко*, мотивованого етнонімом *франк* чи особовим іменем *Франко*, пов'язаним із ним [2, с. 580]; *Юркевич* (Н); *Кузьмич* (С); *Матейч* (Н); *Риндич* (Н) < *Ринда* < *Гринда* < *Григорій* (Трійняк, с. 94-95); *Химич* (С) < *Хима* < від чол. *Юхим* або < від жін. *Юхимія* (*Юхима*) (Трійняк, с. 410-411); *Юрич* (С); а також: *Ганенко* (Н, С); *Марієнко* (Н); *Явдошенко* (Н) < *Явдоха* (*Євдокія*) (Трійняк, с. 121); *Горпінєвич* (Н).

2) похідні від давньослов'янських автохтонних особових імен різної структури й прізвиськ пізнішого походження: *Борисенко* (Н), *Борисевич* (Н); *Волченко* (Н), пор.: *Вовк* – праслов'янське захисне ім'я **Vьlkъ* з первісною апелятивною семантикою хижої тварини 'вовк' [3, с. 105]; *Зубович* (Ст) – П. Чучка зазначає, що «лексема *Зуб* майже в усіх слов'янських народів уже здавна виступає власною особовою назвою» [3, с. 198]; *Тишкевич* (С) < *Тишко* < від слов. двоосновних імен зразка *Тихомир* або < від христ. *Тихон* чи *Євтихій* [3, с. 314].

II. Прізвища, лексичною базою яких слугують особові апелятиви, що представляють різноманітні семантичні й тематичні шари загальнорозмовної лексики:

1) назви, які вказують на ремесло, професію, рід заняття першого носія прізвища: *Бондаренко* (Н), *Колісниченко* (Н), *Музиченко* (С), пор. *Музика* (С), *Пастушенко* (Н), *Пивоваренко* (Ст), *Рибальченко* (Н), *Свинаренко* (Ст), *Ткаленко* (Н);

2) назви, що вказують на соціальну приналежність першоносія прізвища: а) церковнослужителі різного рангу: *Дяченко* (Н), *Паламаренко* (Н, Ст, С), пор. *Пономаренко* (С); *Попович* (Ст); б) колишнє міське й сільське начальство: *Войтович* (С), пор. апелятив *війт* 'керівник місцевого управління' (СУМ, I, с. 670), в) військова служба: *Осавуленко* (С), *Хоруженко* (С);

3) назви, що відображають спосіб появи денотата в населеному пункті: *Приблуденко* (Н);

4) назви осіб за етнічною приналежністю: *Мазуренко* (Н, Ст), пор. *Мазур* (Ст);

5) назви, які характеризують особу за її внутрішніми властивостями чи зовнішніми ознаками: а) за поведінкою: *Бабенко* (Н, С), пор.: апелятив *баба* – 'старша жінка', 'боягуз', 'пліткар' [2, с. 40]; б) за розумовими здібностями: *Доценко* (Н), пор.: *дока* 'людина, добре обізнана з чим-небудь; знавець своєї справи' (СУМ, II, с. 350); в) за особливостями частин тіла, рис обличчя та волосся: *Дзюбенко* (Н); *Довгаленко* (С); *Кривич* (Ст); *Кучеренко* (Н); *Лисенко* (Н, С) – двояке тлумачення основи: 1) від українського прикметника *лисий* 'без волосся на голові'; 2) від апелятива *лис* 'самець лисиці' [2, с. 339]; *Руденко* (Н); *Сіренко* (Н), пор. давньослов'янське ім'я *Сірик*, що має прикметникову основу *сір-* 'сірий' [3, с. 321].

III. Прізвища, твірні основи яких походять від неособових апелятивів, що позначають: а) тварини: *Лисюченко* (Н), *Карасевич* (Ст); б) рослини або їхні

частини: *Бадилевич* (Ст), *Корченко* (Н), пор. український апелятив *корч* ‘кущ’ [2, с. 288]; в) предмети побуту: *Коміренко* (Н), *Коробенко* (Ст).

Отже, аналіз словотвірної структури прізвищ із патронімічними суфіксами *-енк-о*, *-ич*, *-ович* / *-евич* сіл Новоселиця, Строків, Саверці Попільнянського району Житомирської області свідчить про те, що твірною основою для них слугували переважно християнські чоловічі імена та їхні варіанти, а також особові апелятиви. Рідше лексичною базою досліджуваних антропонімів ставали слов’янські автохтонні імена та не особові апелятиви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чучка П. Антропонімія Закарпаття. – Ужгород, 2008. – 672 с.
2. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. – Львів: В-во «Світ», 2005. – 704 с.
3. Чучка П. Слов’янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: «Ліра», 2011. – 432 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

СУМ Словник української мови (в 11-ти томах) / гол. ред. І.К. Білодід. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 1–11.

Трійняк Трійняк І. І. Словник українських імен. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.

СПИСОК ІНШИХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Н с. Новоселиця Попільнянського району Житомирської області
С с. Саверці Попільнянського району Житомирської області
Ст с. Строків Попільнянського району Житомирської області

Оксана Корсун,
студентка 5 курсу
ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка.
Науковий керівник: **С. А. Яценко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

НАЗВИ ГЛИНЯНОГО ПОСУДУ В ГОВІРЦІ СЕЛА ПОКАЛІВ ОВРУЦЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано назви глиняного посуду, досліджено їх етимологію, простежено мотиви найменування аналізованих лексем.

Серед недостатньо досліджених тематичних груп лексики української мови виділяється лексика на позначення посуду та кухонного начиння. Побутова лексика цієї тематичної групи засвідчена вже в найдавніших писемних пам’ятках Київської Русі, зокрема в «Слові о полку Ігоревім», згодом у козацьких літописах Величка, Самовидця, Граб’янки, у творах красного письменства. Велика кількість давніх лексем (горщик, глечик, сковорода) збереглися в сучасній українській літературній мові.